



Protestantse
Kerk

Vindplaats van
geloof, hoop en liefde

Toekomstgericht gemeente-zijn

Aan de slag met het diagnose-instrument
Nieuw Kerkelijk Peil

Werkboek

Herziene versie 2025

Voorwoord

Fijn dat u als gemeente een gemeentescan met het diagnose-instrument Nieuw Kerkelijk Peil wilt uitvoeren of overweegt dit te gaan doen. Dit werkboek wil gemeenten helpen om met behulp van dit instrument een pad uit te zetten naar de toekomst.

Het werkboek bestaat uit twee delen. Deel 1 biedt achtergrondinformatie over Nieuw Kerkelijk Peil en maakt met praktijkvoorbeelden duidelijk hoe het werken met deze gemeentescan in de gemeente eruit kan zien. Deel 2 bevat concrete werkvormen en werkbladen om op verschillende momenten tijdens dat proces te gebruiken.

Dit werkboek is onderdeel van de dienstverlening bij Nieuw Kerkelijk Peil die de Protestantse Kerk gemeenten aanbiedt. Nieuw Kerkelijk Peil is in Nederland opgezet door de Protestantse Theologische Universiteit (PThU).

Colofon

Uitgave: Protestantse Kerk in Nederland

Redactie: Egbert van der Stouw

Medewerkers: Marten van der Meulen, Burret Olde, Bert Bakker

Meelezers: Bert Bakker, Marleen Schoonderwoerd, Karen Zwijze-Koning

Eindredactie: Janet van Dijk

Opmaak: Zwerver Grafische Vormgeving

Foto cover: Sandra Haverman

Inhoud

Deel 1: Achtergrondinformatie en praktijkvoorbeelden	4
Achtergrondinformatie	5
Toekomstgericht gemeente-zijn	5
Een voorbeeld: de Protestantse Gemeente Middendam	5
Nieuw Kerkelijk Peil in het kort	6
Praktische informatie	6
Meer over Nieuw Kerkelijk Peil	7
Starten vanuit het goede dat gegeven is	7
Een geestelijke oefening	8
Hoe richt je een proces in?	8
Vorbereiding	8
Uitvoering	10
Verwerking	10
Praktijkvoorbeelden	11
Drie voorbeelden van aanpak in de fase van voorbereiding	11
Drie voorbeelden van aanpak in de fase van uitvoering	12
Drie voorbeelden van aanpak in de fase van verwerking	13
Deel 2: Werkvormen en werkbladen	16
Werkvorm 1: Verkenning toekomstgericht gemeente-zijn	17
Werkblad 1a	18
Werkblad 1b	19
Werkvorm 2: Het proces van Nieuw Kerkelijk Peil	20
Werkblad 2a	21
Werkblad 2b	23
Werkvorm 3: De analyse van ons gemeenteprofiel	24
Werkblad 3	25
Werkvorm 4: Wat we waarderen en prioriteren: een uitdaging formuleren	27
Werkblad 4a	28
Werkblad 4b	29
Werkvorm 5: Wat we waarderen en prioriteren: visie en missie aanscherpen	30
Werkblad 5a	31
Werkblad 5b	33
Werkvorm 6: Geleide meditatie: de toekomst van deze gemeente	34
Werkblad 6	35

Deel 1

Achtergrondinformatie en praktijkvoorbeelden

Dit deel van het werkboek biedt achtergrondinformatie over Nieuw Kerkelijk Peil en maakt met praktijkvoorbeelden van drie fictieve gemeenten duidelijk hoe het werken met dit diagnose-instrument eruit kan zien.

Achtergrondinformatie

Toekomstgericht gemeente-zijn

De titel van dit werkboek, *Toekomstgericht gemeente-zijn*, roept misschien de nodige ambivalentie bij u op. Als u naar uw gemeente kijkt en naar de ontwikkelingen in de afgelopen jaren, ziet u wellicht vooral afname en krimp: in ledenaantallen, financiën, kerkbezoek en deelname aan activiteiten, in bestuurskracht. Met dat voor ogen kan de zorg om de toekomst van de gemeente toenemen en u wellicht bevangen. Hoezo toekomstgericht gemeente-zijn? Is dat geen ontkenning van de werkelijkheid? We zien toch hoe de gemeente vergrijst? Waar zijn de nieuwe generaties die de kerk van de toekomst zouden moeten vormen?

De Protestantse Kerk heeft desondanks toch 'toekomstgericht kerk-zijn' als richting voor de komende jaren gekozen. Heeft dat te maken met een misplaatst optimisme en met gebrek aan realiteitszin? De visienota 'Van U is de toekomst' sluit de ogen niet voor deze zorgelijke ontwikkelingen:

Veel gemeenten zijn bevangen door kramp vanwege de krimp. Hoe houden we het vol? Wat is onze toekomst?

Maar de visienota zet deze ontwikkelingen wel in een ander perspectief:

Naar onze overtuiging komt het in onze tijd en context aan op 'lege handen', ontvankelijkheid, waakzaamheid en concentratie op God. We oefenen onszelf in een spiritualiteit van alertheid. De kerk is niet een bedrijf dat we moeten redden, de kerk leeft van verbondenheid met Jezus Christus; we volgen Hem. Daarom zeggen we niet: Jezus is daar waar de kerk is, maar: waar Jezus is, daar is de kerk. We strekken ons uit om daar te zijn waar Jezus is. (...) De kerk leeft van genade. We beginnen de visienota met deze bevrijdende grondtoon.

Dit perspectief geeft ontspanning in een situatie van gemeente-zijn, die nogal eens leidt tot verkramping. Ontspanning, niet vanuit optimisme, maar vanuit verwachting en hoop. Vanuit dit perspectief is ook dit werkboek bij het diagnose-instrument Nieuw

Kerkelijk Peil geschreven. En vanuit dit perspectief geloven we ook dat het zin heeft om vanuit het onderzoek Nieuw Kerkelijk Peil bezig te zijn met de toekomst van de gemeente.

Een voorbeeld: de Protestantse Gemeente Middendam

Stel je voor, er is een Protestantse Gemeente Middendam. Elke zondag komen er zo'n 70 mensen in de kerkdienst van deze gemeente die gehouden wordt in een mooi kerkgebouw, nog niet zo lang geleden gerestaureerd. De meeste kerkgangers zijn 55+. Er is één jong gezin. De kerkdiensten worden ervaren als inspirerend, maar het is moeilijk om de rest van het kerkelijk leven gaande te houden. Er is een tekort aan ambtsdragers, en veel vrijwilligers voelen zich overbelast. Het groepje mensen dat bij deze kerk wil horen, wordt elk jaar kleiner.

De gemeente Middendam besluit de gemeentescan Nieuw Kerkelijk Peil uit te voeren. Op een zondagochtend na de kerkdienst vullen de kerkgangers allemaal een enquêteformulier in, online of op papier. Ook de deelnemers aan de gespreksgroep in de gemeente, niet allemaal trouwe kerkgangers, vullen op hun gespreksavond een enquêteformulier in. Het samen invullen van de vragenlijst van Nieuw Kerkelijk Peil levert al veel gesprek en verbinding op. De zondagse kerkgangers helpen elkaar om de formulieren in te vullen. De deelnemers aan de gespreksgroep raken tijdens het invullen in gesprek over wat zij belangrijk vinden in een kerk.

Het samen invullen van de vragenlijst van Nieuw Kerkelijk Peil levert al veel gesprek en verbinding op

De formulieren worden opgestuurd naar de PThU en geanalyseerd. Na enkele weken krijgt de gemeente Middendam haar profiel toegestuurd. In een gemeentebijeenkomst worden de belangrijkste uitkomsten besproken. Uit het profiel blijkt dat er een sterk verlangen leeft in de gemeente om zich meer bezig te houden met jongere generaties. Er wordt doorgepraat over wat dat verlangen kan betekenen.

Een gemeentelid vraagt zich af: 'Hoe krijgen wij jongere generaties weer in de kerk?' Iemand die deelneemt aan de gespreksgroep van de gemeente reageert: 'Is dit wel de goede vraag? Zou de vraag niet veel meer moeten zijn wat wij als ouderen te bieden hebben aan jongere generaties en hoe wij vanuit de gemeente met hen in contact zouden kunnen komen?'

'Ja', zegt een ander, 'maar uit het profiel blijkt ook dat onze kracht nou niet bepaald zit in het naar buiten gericht zijn.'

De predikant van deze gemeente reageert: 'Het principe achter Nieuw Kerkelijk Peil is dat je je kracht inzet voor het realiseren van je verlangen. Waar je naar verlangt is eigenlijk de keerzijde van wat je als tekort ervaart. Wij verlangen naar de verbinding met jonge generaties. Dat lukt ons nu niet goed als gemeente, ook omdat we niet erg naar buiten gericht zijn. Denken vanuit dit ervaren tekort lijkt ons niet verder te brengen. Wat als we eens kijken naar wat ons gemeenteprofiel zegt over onze kracht? Zit daar iets bij wat we kunnen inzetten voor het zoeken naar verbinding met jongere generaties?'

'Nou, uit het profiel van onze gemeente blijkt duidelijk dat onze kracht zit in de onderlinge betrokkenheid', zegt de deelnemer aan de gespreksgroep die al eerder aan het woord was. 'Ik kan dat voluit beamen. Hoewel ik geen trouw kerkganger ben, biedt onze gespreksgroep mij wel een ruimte om mee te doen met deze gemeente. En binnen deze groep ervaar ik veel betrokkenheid op elkaar. Toen mijn vrouw het afgelopen jaar overleed was deze groep er voor mij.'

'Dus', zegt de predikant, 'de vraag is dan hoe we onze sterke onderlinge verbondenheid kunnen inzetten om in verbinding te komen met jongere generaties.'

'Waarom willen we alleen in verbinding komen met jonge generaties?', vraagt iemand zich hardop af. 'De leeskring is juist een mooi voorbeeld van hoe het ons lukt om de verbinding met 60-plussers te maken. Daar zouden we op kunnen voortborduren.' De predikant reageert verrast. 'Wat een mooie gedachte! Die doet me denken aan het bijbelverhaal waarin Jezus Zijn discipelen vraagt het net uit te werpen aan de andere kant van de boot.'

Al pratend ontstaat het idee om hierover met een aantal mensen eens wat langer door te denken. Een aantal gemeenteleden meldt zich hiervoor spontaan aan.

Nieuw Kerkelijk Peil in het kort

Het diagnose-instrument Nieuw Kerkelijk Peil geeft een overzicht van wat je in huis hebt als kerkelijke gemeente. Een enquête vormt hiervoor de basis. Iedereen die bij de gemeente hoort en dat wil, vult een enquêteformulier in. Op basis van al die formulieren wordt door de PThU een gemeenteprofiel gemaakt. Het profiel laat zien wat mensen waarderen in hun eigen kerk en waar ze naar verlangen.

Nieuw Kerkelijk Peil helpt je dus te luisteren naar elkaar. Het is niet zo dat één persoon vertelt hoe het ervoor staat met de gemeente en waar het naartoe moet, alle verschillende stemmen komen aan bod. Ook de moeilijke dingen komen aan de orde. Samen zie je onder ogen wat er niet is en wat je wel graag zou willen zien.

Aanbeveling is om Nieuw Kerkelijk Peil ook te gebruiken om samen te vieren. Het is leuk om samen de enquête in te vullen. Serveer koffie en taart, zing samen een lied, kortom: maak er een feestje van. En als het gemeenteprofiel binnen is, dan is het eerste wat u doet: vieren dat je als kerkelijke gemeente al zoveel in huis hebt. Elke gemeente die meedoet vindt iets waar ze al goed in is en waar ze mee aan de slag kan.

Het gemeenteprofiel laat zien wat mensen waarderen in hun eigen kerk en waar ze naar verlangen

Praktische informatie

Via de website [Nieuw Kerkelijk Peil](#) kan de enquête worden aangevraagd. Deze website bevat allerlei praktische en inhoudelijke informatie over de enquête en de organisatie van het onderzoek Nieuw Kerkelijk Peil.

De enquête is zowel schriftelijk als digitaal in te vullen, maar digitaal invullen heeft de voorkeur. Het kost dan minder tijd om de resultaten te verwerken. Het gezamenlijk invullen van de enquête onderstreept dat je samen op weg bent. Ook zorgt dit voor een grotere respons. Je kunt hierbij denken aan het invullen van de enquête na afloop van de kerkdienst, tijdens een gemeentebijeenkomst, tijdens kleinere groepsbijeenkomsten of in bestaande groepen. In dit werkboek worden verschillende praktijkvoorbeelden gegeven.

Elke deelnemende gemeente krijgt een unieke kerkcode. Deze code vullen deelnemers in op het enquêteformulier. De ingevulde papieren enquêtes worden opgestuurd naar de PThU, de digitale enquêtes komen daar na het invullen automatisch binnen. De ingevulde vragenlijsten worden door de PThU binnen maximaal 8 weken verwerkt tot een gemeenteprofiel, dat de deelnemende gemeente ontvangt. Dit is een digitaal document waarin alle onderzoeksresultaten overzichtelijk met behulp van tekst en infographics bijeen zijn gebracht.

Voor de praktische organisatie rond het houden van de enquête is een team van drie tot vier coördinatoren nodig. Zij helpen met onder meer de informatievoorziening en het verspreiden en verzamelen van de enquêteformulieren. Zij krijgen hiervoor na aanmelding voor het onderzoek bij de PThU de benodigde informatie. De coördinatoren kunnen lid zijn van een werkgroep die het proces rond de voorbereiding, uitvoering en verwerking van het onderzoek leidt.

Meer over Nieuw Kerkelijk Peil

Nieuw Kerkelijk Peil is gebaseerd op een enquête die ontwikkeld is door Australische kerkgenootschappen. In meer dan 25 jaar is deze enquête uitgegroeid tot een gebalanceerde, wetenschappelijk onderbouwde manier om het eigen kerkelijk leven te peilen. Nieuw Kerkelijk Peil is dus gebaseerd op jarenlange, internationale ervaring met als doel: lokale gemeenten helpen hun eigen vitaliteit te versterken.

Nieuw Kerkelijk Peil helpt lokale gemeenten hun eigen vitaliteit te versterken

Nieuw Kerkelijk Peil is gebaseerd op het onderzoeken van negen kernkwaliteiten, die samen een breed beeld geven van de vitaliteit van een gemeente. Deze negen kernkwaliteiten zijn verdeeld in drie clusters.

De **interne** kwaliteiten maken duidelijk of een gemeente betrokkenen helpt om:

- een levend en groeiend geloof te hebben;
- een vitale en ondersteunende viering te ervaren;
- een sterk en groeiend gevoel van verbondenheid te hebben.

De **inspiratie**-kwaliteiten richten zich op het leiderschap en gevoel van richting voor de kerk. Deze maken duidelijk of betrokkenen ervaren dat de gemeente:

- een duidelijke, breed gedeelde visie heeft;
- inspirerend en ondersteunend leiderschap biedt;
- open staat voor innovatie.

De **naar buiten gerichte** kwaliteiten geven aan of betrokkenen:

- zich praktisch inzetten voor de dienst aan de samenleving;
- hun geloof willen delen en of ze daar in slagen;
- zich bewust inzetten voor inclusie van diverse groepen mensen.

De sterkte van iedere kernkwaliteit wordt onderzocht aan de hand van een aantal vragen die deelnemers aan de enquête beantwoorden.

Naast deze negen kernkwaliteiten worden in het onderzoek ook andere aspecten van de vitaliteit van de gemeente onderzocht. Bijvoorbeeld wat gemeenteleden het meest waarderen aan hun gemeente en waar ze de komende tijd prioriteit aan zouden willen geven. Maar ook gaven en talenten van gemeenteleden worden in kaart gebracht.

Starten vanuit het goede dat gegeven is

Nieuw Kerkelijk Peil laat zien wat de sterke punten van de gemeente zijn en welke verlangens er leven. Met die sterke punten kan de gemeente aan de slag, en dromen over hoe ze die nog sterker kan maken of anders kan benutten. Dat leidt tot realistisch beleid; ze heeft die sterke punten immers met vrucht ingezet.

Nieuw Kerkelijk Peil heeft als doel om bloei bevorderende factoren naar boven te halen en te gebruiken als een grondstof voor de toekomst. Dit is een andere benadering dan vaak gehanteerd wordt. Veel gemeenten richten zich op het tekort: er is iets afwezig, daar moet een oplossing voor gevonden worden. De ervaring leert dat het vaak beter is om te beginnen met het tegoed, het goede dat beschikbaar is. Wat heeft de gemeente al in huis waar ze mee aan de slag kan? Nieuw Kerkelijk Peil helpt om te ontdekken wat deze gemeente al gegeven is om voluit kerk te kunnen zijn. Vanuit die

ontdekking kunnen er nieuwe dingen groeien en ontstaat er ruimte voor verandering.

Nieuw Kerkelijk Peil laat de sterke punten en verlangens van de gemeente zien

Met deze benadering worden problemen niet genegeerd, maar gaat de focus naar het verlangen naar leven dat onder elk probleem te ontdekken is.

Een geestelijke oefening

Het uitvoeren van een gemeentescan Nieuw Kerkelijk Peil is veel meer dan alleen het invullen van enquêteformulieren. Het is ook een *geestelijke oefening*. Het hele proces is een manier om de stem van God te verstaan in de stemmen van gemeenteleden.

Door samen de enquête in te vullen en met elkaar de resultaten te bespreken, laat je als gemeente zien dat je het belangrijk vindt om naar elkaar te luisteren. Paulus benadrukt in zijn brief aan de Efeziërs dat je alleen samen, als gemeente, God echt leert kennen: 'Dan zult u met alle heiligen de lengte en de breedte, de hoogte en de diepte kunnen begrijpen, ja de liefde van Christus kennen die alle kennis te boven gaat, opdat u zult volstromen met Gods volkomenheid.' (Efeziërs 3:18-19)

Nieuw Kerkelijk Peil is een middel om het goede en waardevolle dat aan de gemeente gegeven is naar boven te halen. Dit proces van ontdekking en onderscheiding is niet iets wat losstaat van het kerkelijk leven, maar is zelf een vorm van kerkelijk leven. Door Nieuw Kerkelijk Peil uit te voeren in de context van een kerkdienst, gemeenteavond of gespreksgroep onderstreep je als gemeente dat het niet alleen om een functionele activiteit gaat, maar dat dit ook een moment van geestelijke reflectie is. Het is belangrijk om voor of na het invullen ook tijd te nemen voor gebed, het zingen van een lied of een andere manier om met God verbinding te zoeken.

Hoe richt je een proces in?

Nieuw Kerkelijk Peil is onderdeel van een proces waarin de gemeente zich op de een of andere

manier richt op de toekomst. Hoe zo'n proces er precies uitziet, zal per gemeente verschillen. Wel gelden voor elke gemeente de drie fases in het proces: **voorbereiding**, **uitvoering** en **verwerking**. De gemeente kan zelf een keuze maken hoe intensief ze de verschillende fases inricht. Afhankelijk van de mogelijkheden (menskracht, beschikbare tijd, financiële middelen) en wat ze met het proces wilt bereiken kan ze kiezen voor een aanpak die varieert van licht tot intensief. Zo wordt het echt maatwerk en maakt iedere deelnemende gemeente een eigen reis.

Vorbereiding

Nieuw Kerkelijk Peil werkt het best als de gemeentescan wordt ingezet in een breder kader. Het onderzoek is geen doel op zich, maar een middel om als gemeente stappen te zetten op weg naar Gods toekomst. Daarom is het belangrijk om als kerkenraad voorafgaand aan het eigenlijke onderzoek stil te staan bij de volgende vier vragen.¹

Wat is het doel?

Met het oog waarop wilt u Nieuw Kerkelijk Peil als onderzoek inzetten?

Denk aan de volgende mogelijke doelen:

- a. U wilt het onderzoek vooral gebruiken om de gemeente te bemoedigen; de uitkomsten brengen de sterke punten in beeld en die wilt u vieren. Deze sterke punten helpen u om de gemeente een duidelijker gezicht te geven.
- b. U heeft al een visie en een beleidsplan, maar u wilt specifiek investeren in één of meer thema's (zoals jongeren, pastoraat of presentie), waarbij de themakeuze eventueel mede afhankelijk is van de uitkomsten van het onderzoek.
- c. U bent toe aan nieuw beleid voor uw gemeente voor de komende jaren. Daarbij wilt u ook investeren in nieuwe visievorming. Dit onderzoek kan u hierbij op weg helpen.

De keuze voor een van deze doelen zal mede de aanpak bepalen. Zo past een lichte aanpak meer bij doel a, terwijl doel c eerder vraagt om een intensievere aanpak. Maar de intensiteit van de aanpak wordt niet alleen bepaald door het gekozen doel, maar ook door het soort proces waarvoor gekozen wordt. Dat heeft te maken met de volgende twee vragen.

1. Zie protestantsekerk.nl/training/workshop-nieuw-kerkelijk-peil-in-onze-gemeente.

Wie neemt het voortouw?

Wie neemt het voortouw in het proces rond de voorbereiding, uitvoering en verwerking van Nieuw Kerkelijk Peil? Er zijn verschillende mogelijkheden:

- a. De kerkenraad gaat het proces leiden en wil dat zo veel mogelijk doen binnen zijn huidige vergaderstructuur en -frequentie.
- b. De kerkenraad vormt een werkgroep die het voortouw heeft in het proces.
- c. De kerkenraad maakt - in aanvulling op zijn eigen leidende rol of die van een werkgroep - gebruik van de diensten van een gemeentebegeleider.²

De keuze voor wie het voortouw neemt in het proces zal mede de aanpak bepalen. Het is aannemelijk dat optie a meer past bij een lichte aanpak en optie b bij een iets zwaardere of intensieve aanpak. Optie c, het inhuren van een gemeentebegeleider, kan bij elke vorm van aanpak, waarbij de mate van deze inzet kan variëren. De keuze voor een bepaalde optie hangt ook samen met de mogelijkheden van uw gemeente, bijvoorbeeld de grootte van de kerkenraad en/of de beschikbaarheid van gemeenteleden.

Als gekozen wordt voor het instellen van een werkgroep als trekker van het proces, is het van belang dat de kerkenraad een opdracht formuleert waarmee de werkgroep aan de slag kan. In die opdracht moet ten minste staan:

- welk doel de kerkenraad nastreeft met de inzet van NKP (is al besproken);
- welk deel van de gemeente bereikt moet worden met deelname aan het onderzoek (zie paragraaf na volgende paragraaf);
- hoe intensief de gemeente bij het proces rond NKP betrokken moet worden (zie volgende paragraaf).

Hoe betreft u de gemeente bij het proces?

De aanpak van het proces wordt daarnaast beïnvloed door de mate waarin u de geloofs-gemeenschap bij het hele proces wilt en kunt betrekken. Als kerkenraad staat u daarom ook voor de vraag hoe u de gemeente wilt en kunt betrekken bij de voorbereiding, uitvoering en verwerking van Nieuw Kerkelijk Peil. Er zijn verschillende mogelijkheden:

- a. De gemeente wordt vooral in de fase van de uitvoering van het onderzoek betrokken.

In de fase van verwerking is er een beperkte betrokkenheid van de gemeente.

- b. De gemeente wordt zowel in de fase van uitvoering als van verwerking op verschillende manieren bij het proces betrokken.
- c. De gemeente wordt gedurende het hele proces actief bij het proces ingeschakeld.

Hoe groter de betrokkenheid, hoe groter het besef van 'eigenaarschap' bij gemeenteleden, en hoe groter de kans dat beoogde veranderingen ook daadwerkelijk vorm krijgen. Zeker als de betrokkenheid van de hele gemeente op de uitkomst van een proces hoog is - bijvoorbeeld rond een nieuw beleidsplan of een beoogde koerswijziging van de gemeente - is het van belang om het denken en gesprekswerk met en niet voor de gemeente te doen. Het proces heeft meer kans van slagen als het wordt ingericht als een gezamenlijke trektocht in plaats van als een verzorgde reis. Transparante communicatie speelt daarin een belangrijke rol.

Hoe breed werpt u het net van de enquête uit?

Als het gaat om het uitzetten van de enquête is een belangrijke vraag wie uit de kring van de gemeente bij het onderzoek betrokken worden. U kunt ervoor kiezen om alleen de actieve kerk-gangers de enquête te laten invullen, bijvoorbeeld na afloop van een kerkdienst. Maar daarmee wordt vaak maar een beperkt deel van de gemeente bereikt. De enquête kan daarnaast uitgezet worden in bestaande groepen in de gemeente. Ook kunnen aparte groepsbijeenkomsten georganiseerd worden. Als het gaat om bestaande groepen is de vraag: welke groepen in de gemeente (gespreksgroepen, taak- en werkgroepen e.d.) zouden we kunnen vragen om gezamenlijk enquêtes in te vullen tijdens hun eigen bijeenkomst?

De mensen die niet zo snel naar bijeenkomsten komen, kunnen gewezen worden op de mogelijkheid om de vragenlijst individueel in te vullen. Denk aan ouderen die niet meer zo mobiel zijn of aan twintigers die studeren. De link naar de enquête kan bijvoorbeeld opgenomen worden in de digitale nieuwsbrief van de gemeente. De ervaring leert wel dat naarmate mensen minder betrokken zijn bij het kerkelijk leven, ze ook minder snel de enquête in zullen vullen.

2. Het is mogelijk om een gemeentebegeleider in te huren voor procesondersteuning op onderdelen of voor het geheel. Zie protestantsekerk.nl/nieuw-kerkelijk-peil. Er kan subsidie aangevraagd worden voor de kosten die hiermee gemoeid zijn. Zie protestantsekerk.nl/fondsen/solidariteitskas.

Uitvoering

In deze fase wordt het onderzoek Nieuw Kerkelijk Peil daadwerkelijk uitgevoerd. Dat betekent kort gezegd het aanvragen van het onderzoekspakket, het uitzetten van de enquête en het opsturen van de papieren enquêtes. Neem voor de uitvoering van het onderzoek maximaal een maand de tijd. Op de website [Nieuw Kerkelijk Peil](#) staan aanwijzingen voor de uitvoering van het onderzoek. Zie voor meer informatie ook de paragraaf 'Praktische informatie' in dit werkboek.

Verwerking

Nadat het onderzoek Nieuw Kerkelijk Peil is uitgevoerd, volgt de fase van verwerking. De gemeente ontvangt een digitaal gemeenteprofiel met de uitkomsten van het onderzoek. Hoe kerkenraad en gemeente de resultaten van het onderzoek verwerken, kan verschillen. Daarin zijn verschillende wegen te bewandelen. Voor welke weg gekozen wordt hangt mede af van de beantwoording van de vragen die horen bij de fase van voorbereiding.

Praktijkvoorbeelden

De fases van voorbereiding, uitvoering en verwerking van Nieuw Kerkelijk Peil worden beschreven aan de hand van praktijkvoorbeelden van de fictieve gemeenten X, Y en Z. Deze voorbeelden moeten niet gelezen worden als vaste routes die bewandeld moeten worden, maar als wegen die gelopen kunnen worden. Hetzelfde geldt voor beschrijvingen van groepsvormen en opzet van bijeenkomsten in deze voorbeeldgemeenten, en voor de werkvormen in dit werkboek waarnaar verwezen wordt.

Drie voorbeelden van aanpak in de fase van voorbereiding

Een lichte aanpak: gemeente X

De wijkkerkenraad van gemeente X, een gemeente in een middelgrote plaats op de Veluwe, wil graag aan de slag met Nieuw Kerkelijk Peil. In een kerkenraadsvergadering zijn de vier voorbereidingsvragen uit het werkboek besproken. Daar is uitgekomen dat de kerkenraad het onderzoek vooral wil gebruiken om de gemeente te bemoedigen en duidelijker te profileren. Dat laatste past ook in het beleid van de algemene kerkenraad. De kerkenraad wil graag zelf de leiding nemen in dit proces. Een van de ambtsdragers, de ouderling voor gemeente-opbouw, wordt de coördinator. Omdat men eigenlijk geen tijd en energie heeft voor een lang en intensief proces, besluit de kerkenraad om de gemeente vooral te betrekken in de fase van de uitvoering van het onderzoek en in lichtere mate in de fase van verwerking. De ouderling voor gemeenteopbouw schrijft een aantal berichten voor de digitale weekbrief van de gemeente over het doel van het proces en de enquête die daarvoor ingezet wordt.

Een steviger aanpak: gemeente Y

De kerkenraad van gemeente Y, een dorpskerk in Noord-Brabant, heeft in een bespreking van de drie voorbereidingsvragen een route uitgestippeld voor het inzetten van Nieuw Kerkelijk Peil in de gemeente. De gemeente is betrokken bij de Dorpskerkenbeweging en denkt al enige tijd na over de vraag: hoe kunnen we als kerk geloofwaardig present zijn in ons dorp? De kerkenraad heeft de hoop dat de uitkomsten van het onderzoek kunnen helpen bij het beantwoorden van die vraag. Daarnaast hoopt hij

dat het onderzoek helpt bij het antwoord geven op de vraag hoe de geloofsgemeenschap in verbinding komt en blijft met nieuwe generaties.

De kerkenraad besluit het proces te laten trekken door een kleine werkgroep van gemeenteleden, aangevuld met de predikant, een diaken en de jeugdouderling. Via het persoonlijk benaderen van een aantal gemeenteleden lukt het om een werkgroep 'Een inclusieve kerk in Y' te vormen. Deze werkgroep gaat met behulp van werkvorm 2 uit het werkboek op een zaterdagmorgen brainstormen over de verdere inrichting van het proces van voorbereiding, uitvoering en verwerking van het onderzoek. Na deze sessie gaat de werkgroep verder met de voorbereiding van de uitvoering van het onderzoek. De werkgroep besteedt veel aandacht aan de communicatie met de gemeente over het proces. Wekelijks schrijft een van de werkgroepleden een column in de digitale nieuwsbrief van de gemeente rond het thema 'Een inclusieve kerk in Y'. Dit als opwarming voor het onderzoek.

Een intensieve aanpak: gemeente Z

Gemeente Z is een geloofsgemeenschap in een grote stad in het westen van ons land. Tien jaar geleden is deze gemeente gefuseerd met een andere wijkgemeente. Deze fusie heeft het proces van krimp dat al tijden gaande was niet kunnen stoppen. Dat maakt dat de kerkenraad het de hoogste tijd vindt om het over een andere boeg te gooien met het oog op toekomstgericht kerk-zijn in de stad. Misschien wel door te gaan pionieren met een nieuwe kerkvorm. De kerkenraad kiest voor het diagnose-instrument Nieuw Kerkelijk Peil in de hoop dat het helpt in de zoektocht naar toekomstgericht gemeente-zijn.

Omdat dit proces ingrijpende gevolgen voor de gemeente kan hebben, wil de kerkenraad de gemeente van meet af aan volop bij het proces betrekken. De kerkenraad organiseert een gemeentebijeenkomst na afloop van een kerkdienst rond het thema 'Toekomstgericht gemeente-zijn'. Na een introductie van het thema door de voorzitter van de kerkenraad worden de deelnemende gemeenteleden via een werkvorm uit het werkboek uitgenodigd om hun beeld van de toekomst van de gemeente te verkennen en met elkaar te delen.³

3. Zie werkvorm 1.

Na de gesprekken in groepjes vertelt de voorzitter iets over de route die de kerkenraad met de gemeente wil bewandelen en over de gemeentescan die zal worden gebruikt. De voorzitter doet ook een oproep aan gemeenteleden om zich aan te melden voor de werkgroep die het proces, met begeleiding door een gemeentebegeleider, zal begeleiden. Na afloop van de bijeenkomst melden zich spontaan al enkele mensen voor deze werkgroep aan. Ook twee kerkenraadsleden nemen zitting in deze werkgroep 'Toekomstgericht gemeente-zijn in Z'.

Deze werkgroep gaat samen met de gemeentebegeleider en met behulp van de workshop 'Het proces van Nieuw Kerkelijk Peil in onze gemeente' een avond brainstormen over de inrichting van het proces en over de vraag hoe men de gemeente het beste kan voorbereiden op het onderzoek. Daar komt uit dat de werkgroep de komende maand elke week een podcast op de website van de gemeente gaat publiceren, waarin een werkgroeplid een gemeentelid interviewt over zijn of haar verlangen hoe kerk te zijn in de stad. Ook ontwerpt ze met de gemeentebegeleider een plan voor de uitvoering van het onderzoek.

Drie voorbeelden van aanpak in de fase van uitvoering

Een lichte aanpak: gemeente X

De kerkenraad van gemeente X heeft ervoor gekozen om op een zondag te starten met het laten invullen van de enquête. Op deze zondag vindt na de ochtenddienst een gemeentebijeenkomst plaats. Tijdens het koffiemoment in deze bijeenkomst legt de ouderling voor gemeenteopbouw iets uit over de inhoud en opzet van de enquête. Daarna vullen de aanwezigen de vragenlijst in. Als dat gebeurd is, vertelt de ouderling voor gemeenteopbouw iets over het vervolg van het proces. De bijeenkomst wordt afgesloten met een gemeentemaaltijd. In de twee weken erna vullen de deelnemers aan de Alphacursus en de gespreksgroep voor ouders van jonge kinderen eveneens gezamenlijk enquêtes in. De link naar de online enquête wordt ook verspreid via de digitale nieuwsbrief van de gemeente.

Een steviger aanpak: gemeente Y

De werkgroep 'Een inclusieve kerk in Y' heeft een themazondag voorbereid waarop het onderzoek Nieuw Kerkelijk Peil uitgevoerd zal worden. Deze zondag begint met een kerkdienst rond het thema 'Inclusief gemeente zijn'. Na afloop van de dienst

is er een gezamenlijk koffiemoment in de feestelijk aangeklede ontmoetingszaal van het dorps huis, die ook door de kerk gebruikt wordt. Gemeenteleden hebben zelfgebakken lekkernijen meegenomen. De voorzitter van de werkgroep legt uit hoe het onderzoek in zijn werk gaat.

De gemeenteleden worden in vier groepen ingedeeld en gaan ieder in een eigen ruimte aan de slag met het invullen van de enquête. Vervolgens gaat elke groep onderling in gesprek over een aantal vragen die de werkgroep heeft bedacht rond het thema 'Inclusief gemeente-zijn'. Per groep fungeert een van de werkgroepleden als gespreksleider. Na afloop van deze sessies is er een gemeenschappelijk moment in de ontmoetingszaal waarin de gespreksleiders iets delen uit het groepsgebesprek. Dan volgt een gemeentemaaltijd. Aan tafel worden de gesprekken over het thema op een informele manier voortgezet aan de hand van gesprekskaartjes met vragen die op de tafels liggen. De themazondag wordt afgesloten met een korte viering.

In de volgende digitale nieuwsbrief van de gemeente staat een sfeerimpressie van deze gemeentezondag, geschreven door een van de werkgroepleden. Dat verslag sluit af met een oproep aan gemeenteleden om in de komende week de enquête in te vullen als ze dit nog niet hebben gedaan. En om ook anderen in hun omgeving daarop attent te maken. De link naar de online enquête staat daarom ook in dit bericht.

Een intensieve aanpak: gemeente Z

De werkgroep 'Toekomstgericht gemeente-zijn in Z' heeft gekozen voor een onderzoeksmaand voor Nieuw Kerkelijk Peil. Deze maand start met een themadienst waarin de geestelijke basis onder het proces van toekomstgericht gemeente-zijn wordt uitgediept en waarin de gemeente wordt gemotiveerd om aan het onderzoek mee te werken. Om zo veel mogelijk gemeenteleden de kans te geven aan het onderzoek mee te doen, worden er in deze maand verschillende bijeenkomsten georganiseerd, zowel overdag als 's avonds. Tijdens deze bijeenkomsten kunnen gemeenteleden de enquête invullen. De werkgroep heeft voor deze bijeenkomsten een opzet gemaakt waarbij, na het invullen van de enquête, in het tweede deel ruimte is voor onderling gesprek. Dat gesprek vindt plaats aan de hand van enkele gespreksvragen rond het thema 'Toekomstgericht gemeente-zijn in Z'. Die vragen zijn mede gebaseerd op de uitkomsten van de gemeentebijeenkomst rond dit thema in de fase van voorbereiding op het onderzoek. In de pauze

van deze bijeenkomsten worden video-opnames gemaakt van korte interviews met aanwezigen. Deze opnames worden op de website van de gemeente geplaatst. Gemeenteleden die niet in de gelegenheid zijn om aan een bijeenkomst deel te nemen of dat niet willen, krijgen de mogelijkheid om de enquête individueel in te vullen. Daartoe wordt de link naar de online enquête op allerlei manieren digitaal gedeeld.

Drie voorbeelden van aanpak in de fase van verwerking

Een lichte aanpak: gemeente X

Na enkele weken krijgt de scribe van gemeente X door de PthU het gemeenteprofiel toegestuurd. De ouderling voor gemeenteopbouw die het proces rond Nieuw Kerkelijk Peil coördineert, maakt een opzet voor een bespreking van dit profiel met de gemeente. Het programma voor deze gemeentebijeenkomst maakt gebruik van een werkvorm uit het werkboek.⁴ Die is gebaseerd op de pagina in het gemeenteprofiel die gaat over wat de leden van deze gemeente het meest waarderen aan hun kerk en wat zij de prioriteiten voor de toekomst vinden.

De bijeenkomst met de gemeente heeft een feestelijk tintje en vindt plaats na een kerkdienst. Na de koffie met taart houdt de ouderling voor gemeenteopbouw een korte presentatie over de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek. Daarna bespreken gemeenteleden in groepjes en met behulp van een werkblad uit het werkboek de sterke punten van hun gemeente en de prioriteiten voor de toekomst.⁵

Deze bespreking eindigt met het vergelijken van de huidige missie van de gemeente met de sterkten en prioriteiten in het gemeenteprofiel. Het blijkt dat het bestaande *mission statement* van de gemeente op een aantal punten aanscherping nodig heeft. De kerkenraad vraagt de ouderling voor gemeenteopbouw om het voortouw te nemen in de aanpassing van het *mission statement*.

Via een oproepje in het kerkblad worden enkele gemeenteleden gevonden die het leuk vinden om dit samen met de ouderling uit te werken. Op basis van de oogst van de bespreking in de

gemeentebijeenkomst formuleert de groep een nieuw *mission statement* voor de gemeente. Deze missie wordt in de kerkenraad besproken en met behulp van feedback aangescherpt. Vervolgens wordt deze concept-missie in het kerkblad gepresenteerd. De ouderling gemeenteopbouw benadert vervolgens alle taakgroepen en gesprekskringen met de vraag of ze de concept-missie met hun leden willen bespreken tijdens een overleg of bijeenkomst, en of ze hun reacties willen mailen aan de ouderling voor gemeenteopbouw. Ze krijgen hiervoor een maand de tijd. De ouderling verwerkt alle reacties tot een aangepast *mission statement* en legt deze voor aan de kerkenraad. Die stemt hiermee in. Het nieuwe *mission statement* wordt op visitekaartjes gedrukt en op allerlei manieren gedeeld met de leden van de gemeente.

Het resultaat van dit proces is drieërlei. Gemeenteleden hebben inzicht gekregen in en zijn bemoedigd met betrekking tot de waarde en kracht van hun geloofsgemeenschap. De wijkgemeente heeft een duidelijker profiel gekregen ten opzichte van andere wijkgemeenten. En de kerkenraad gaat een aantal aandachtspunten uit het onderzoek oppakken die bijdragen aan de toekomstgerichtheid van deze gemeente.

Een steviger aanpak: gemeente Y

De werkgroep 'Een inclusieve kerk in Y' maakt, nadat het gemeenteprofiel is ontvangen, een eerste analyse van dit profiel. Daarvoor gebruikt de werkgroep een werkvorm uit het werkboek die helpt bij het duiden van het gemeenteprofiel.⁶ In een bijeenkomst van de werkgroep wordt ingezoomd op wat het gemeenteprofiel te zeggen heeft over de thema's 'verbinding met nieuwe generaties' en 'kerk zijn in het dorp'. De werkgroep maakt op basis van deze analyses een presentatie voor de gemeente en de kerkenraad.

Tijdens een gemeenteavond wordt het gemeenteprofiel door de voorzitter van de werkgroep op hoofdlijnen toegelicht. De nadruk ligt in deze presentatie op wat de leden van deze gemeente het meest waarderen aan hun kerk en wat volgens hen de prioriteiten voor de toekomst zouden moeten zijn. In een eerste ronde gaan gemeenteleden hierover in kleine groepen met elkaar in gesprek.

4. Zie werkvorm 5.

5. Zie werkvorm 5.

6. Zie werkvorm 3.

Ook formuleren ze een uitdaging voor de toekomst met behulp van een werkvorm uit het werkboek.⁷ Aan het eind van deze ronde presenteert iedere groep zijn uitdaging.

Na de pauze presenteert de werkgroep de eigen analyse van de twee hoofdthema's voor deze gemeente: 'present zijn in het dorp' en 'verbonden zijn met nieuwe generaties'. In de daaropvolgende gespreksronde kunnen de gemeenteleden - verdeeld over vier groepen, twee groepen per gespreksthema - met behulp van vragen die de werkgroep heeft geformuleerd, feedback geven op de analyse van een thema. Gemeenteleden kiezen zelf welk thema ze willen bespreken. Per groep fungeert een van de werkgroepleden als gespreksleider. Na afloop van deze gespreksronde wordt plenair door de gespreksleiders iets gedeeld uit het gesprek dat heeft plaatsgevonden. Aan het eind van de bijeenkomst worden de deelnemers uitgenodigd om zich aan te melden voor vervolgsessies met de kerkenraad rond beide thema's.

De werkgroep 'Een inclusieve kerk in Y' organiseert in de weken daarna - telkens op een zaterdagmorgen - per thema een vervolgsessie. Deelnemers zijn de werkgroepleden, de kerkenraad en de gemeenteleden die zich hiervoor hebben opgegeven. Met behulp van de analyse van de werkgroep rond ieder thema en de feedback daarop tijdens de gemeenteavond, wordt in iedere sessie een plan van aanpak rond het betreffende thema uitgewerkt. De werkgroep vraagt aan het eind van elke sessie wie mee wil werken aan de uitvoering van het betreffende plan. Hiervoor melden zich enkele gemeenteleden.

Een intensieve aanpak: gemeente Z

Na het ontvangen van het gemeenteprofiel organiseert de werkgroep 'Toekomstgericht gemeente-zijn in Z' in een periode van enkele weken meerdere bijeenkomsten, zowel 's avonds als overdag. In het programma van deze bijeenkomsten ligt de nadruk op wat de leden van deze gemeente het meest waarderen aan hun kerk en wat volgens hen de prioriteiten voor de toekomst zouden moeten zijn.⁸ De werkgroepleden en de kerkenraadsleden

verdelen zichzelf over deze bijeenkomsten en leggen op die manier hun oor te luisteren bij wat de gemeente vindt van het gemeenteprofiel dat eerder digitaal met de gemeente gedeeld is. De verslagen van deze gespreksronde worden door de werkgroep verwerkt tot een presentatie als input voor een volgende stap.

Over die volgende stap vindt binnen de werkgroep nog wel discussie plaats. Enkele werkgroepleden vinden dat het goed is om nu vaart te maken en als volgende stap een bezinningsdag met de kerkenraad te organiseren. De gemeentebegeleider die is ingeschakeld als procesbegeleider zegt daarover: "Nu alleen een stap zetten met de kerkenraad betekent dat je de gemeente achteraf moet meenemen in het proces, bijvoorbeeld door de uitkomst van deze stap te delen. Dat is kenmerkend voor een *verzorgde reis*. Als je gemeenteleden gelijk de kans geeft om aan de volgende stap deel te nemen wordt het een *gezamenlijke trektocht*."

De werkgroep wordt hierdoor aan het denken gezet en besluit uiteindelijk te kiezen voor de tweede optie en een dag te organiseren voor de kerkenraad en belangstellende en betrokken gemeenteleden. Het programma van deze dag wordt samen met de gemeentebegeleider voorbereid. Het programma bestaat uit de volgende bouwstenen:

- een spirituele opening rond het thema met behulp van een meditatieve werkvorm uit het werkboek;⁹
- een presentatie van de opbrengst van de gespreksbijeenkomsten in de gemeente door een van de werkgroepleden, gevolgd door een reactieronde;
- het maken van een plan van aanpak voor een beleidstraject.

In het middagdeel van het programma, dat in het teken staat van het maken van een plan van aanpak voor het beleidstraject, worden vier thema's vastgesteld voor verdere beleidsontwikkeling: Geloven & Vieren; Gemeenschap & Nieuwe generaties; Getuigen & Dienen; Organisatie & Financiën. De rijke informatie uit het gemeente-profiel zal gebruikt worden bij de uitwerking van deze thema's.

7. Zie werkvorm 4.

8. Zie werkvorm 4.

9. Zie werkvorm 6.

Voordat het beleidstraject start, wordt door de werkgroep een gemeenteavond belegd waarin de opbrengsten van deze dag worden gedeeld. Er wordt aangegeven dat het voorgenomen beleidstraject ingrijpende gevolgen kan hebben voor het gemeente-zijn, maar dat dit voortvloeit uit het toekomstverlangen dat in het gemeenteprofiel naar voren komt en waar de gemeente al eerder over in gesprek is geweest. De gemeenteavond wordt afgesloten met een ritueel. Daarbij kunnen gemeenteleden tijdens het zingen van een toepasselijk lied een kaarsje aansteken en een gebedsintentie uitspreken rond hun verlangen voor de toekomst van de gemeente. Met dit ritueel wordt bekrachtigd dat het beleidstraject ten diepste het gaan van een geestelijke weg is, die gevoed wordt door het vertrouwen dat God daarin voorop gaat.

Na de gemeenteavond start een beleidstraject van drie maanden. De werkgroep 'Toekomstgericht gemeente-zijn in Z' neemt daarin het voortouw en laat zich daarbij adviseren door de al eerder ingeschakelde gemeentebegeleider. In het beleidstraject worden rond de vastgestelde thema's vier werkgroepen ingesteld. In iedere werkgroep zit ten minste één lid van de werkgroep 'Toekomstgericht gemeente-zijn in Z'. Daarnaast maken leden van bestaande colleges en taakgroepen in de gemeente deel uit van deze werkgroepen, evenals andere betrokken gemeenteleden. De werkgroepen maken bij het ontwikkelen van nieuw beleid dankbaar gebruik van de uitkomsten van het onderzoek in het gemeenteprofiel.

Tijdens het hele beleidstraject wordt door de werkgroep 'Toekomstgericht gemeente-zijn in Z' op verschillende manieren en regelmatig over de voortgang gecommuniceerd met de bredere gemeente. Ook worden door de werkgroep zogenaamde 'meedenkmomenten' georganiseerd, waarvoor gemeenteleden zich kunnen aanmelden en waarin ze kunnen reageren op wat iedere werkgroep op dat moment bedacht heeft over het betreffende beleidsthema. De werkgroep 'Toekomstgericht gemeente-zijn in Z' brengt de oogst van de vier werkgroepen bijeen in een beleidsdocument. De kerkenraad bespreekt dit document in een extra vergadering en stelt het - met wat kleine wijzigingen - vast. Vervolgens wordt dit beleidsplan met de gemeente gedeeld tijdens een feestelijke bijeenkomst na afloop van een kerkdienst.

Deel 2

Werkvormen en werkbladen

Dit deel van het werkboek bevat concrete werkvormen en werkbladen die op verschillende momenten in het proces van voorbereiding, uitvoering en verwerking van Nieuw Kerkelijk Peil gebruikt kunnen worden.

Werkvorm 1: Verkenning toekomstgericht gemeente-zijn

Doel

Deze werkvorm kan gebruikt worden voor een bijeenkomst in de fase van voorbereiding op het onderzoek Nieuw Kerkelijk Peil. Deelnemers worden uitgenodigd om hun beeld van de toekomst van de gemeente te verkennen en met elkaar te delen.

- Deel de groepjes vast in.
- Vraag of mensen hun ingevulde werkblad 1a na afloop van deze bijeenkomst willen achterlaten in de ruimte, zodat de uitkomsten - uiteraard anoniem - verwerkt kunnen worden.

Tijdsbesteding: 60 minuten

Introductie	15 min.
Invullen werkblad stellingen	5 min.
Bespreking stellingen in groepjes	30 min.
Terugkoppeling	10 min.

Voorbereiding

- Zorg voor kopieën van werkblad 1a voor alle deelnemers.
- Zorg voor kopieën van werkblad 1b voor de gespreksleiders van de groepen.

Introductie

- Introduceer het thema 'Toekomstgericht gemeente-zijn' en vertel iets over het doel van deze bijeenkomst en in welk kader deze staat.
- Geef daarbij aan dat de kerkenraad dit proces *met* de gemeente wil doen.
- Leg werkblad 1a rond de stellingen uit. Op de zevenpuntsschaal is de betekenis van de cijfers:
 - 1: Ik ben het helemaal niet eens met de stelling.
 - 2: Ik ben het grotendeels niet eens met de stelling.
 - 3: Ik ben het meer niet dan wel eens met de stelling.
 - 4: Ik weet niet wat ik van de stelling moet vinden.
 - 5: Ik ben het meer wel dan niet eens met de stelling.
 - 6: Ik ben het grotendeels eens met de stelling.
 - 7: Ik ben het helemaal eens met de stelling.
- Geef aan dat mensen eerst individueel de vragenlijst invullen en dat er na 5 min. een bespreking in groepjes van ca. vijf personen plaatsvindt.

Werkblad 1a: Zes stellingen rond toekomstgericht gemeente-zijn

Kruis het cijfer aan dat aangeeft in welke mate je het eens bent met de stelling. Denk niet te lang na over een stelling. Als je aarzelt tussen twee cijfers, kies gewoon een van de twee.

- 1: Ik ben het helemaal niet eens met de stelling.
- 2: Ik ben het grotendeels niet eens met de stelling.
- 3: Ik ben het meer niet dan wel eens met de stelling.
- 4: Ik weet niet wat ik van de stelling moet vinden.
- 5: Ik ben het meer wel dan niet eens met de stelling.
- 6: Ik ben het grotendeels eens met de stelling.
- 7: Ik ben het helemaal eens met de stelling.

Stelling 1

Over 10 jaar hebben we genoeg vrijwilligers om onze huidige manier van gemeente-zijn te bemensen.

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐

Stelling 2

De manier waarop we momenteel gemeente zijn kunnen we over 10 jaar betalen.

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐

Stelling 3

Ik geloof dat we over 10 jaar op een nieuwe manier gemeente kunnen zijn, als we dan te weinig vrijwilligers of geld hebben voor onze huidige manier van gemeente-zijn.

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐

Stelling 4

Toekomstgericht gemeente-zijn vraagt van ons andere prioriteiten en vormen, ook als we onze huidige manier van gemeente-zijn over 10 jaar wel kunnen bemensen en betalen.

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐

Stelling 5

Ons kerk-zijn heeft een goede balans tussen 'boven' (relatie met God), 'binnen' (relatie met elkaar) en 'buiten' (relatie met onze omgeving).

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐

Stelling 6

Dé vraag bij toekomstgericht gemeente-zijn is niet hoe wij overleven, maar hoe wij herkennen waar God in onze omgeving werkzaam is en hoe wij daarbij kunnen aansluiten.

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐

Werkblad 1b: Bespreking zes stellingen in kleine groepen

Kies een gespreksleider, als die er nog niet is, en een tijdbewaker.

Gespreksaanwijzingen

We luisteren naar elkaar, we gaan niet in discussie, we oordelen niet en we blijven bij onszelf.

Goede vragen om het gesprek te verdiepen zijn bijvoorbeeld:

- Kun je er iets meer over vertellen?
- Wat maakt dat belangrijk voor je?

Ronde 1 (5 min.)

De gespreksleider vraagt iedereen zijn/haar naam te noemen, vraagt hoe lang men al betrokken is bij deze gemeente en welke score op werkblad 1a er voor hem/haar uitspringt. Als dat er meerdere zijn: kies daar één van. De gespreksleider begint als eerste en doet daarmee voor hoe kort het kan.

Ronde 2 (15 min.)

Beurtelings licht iemand de stelling en score toe die er voor hem/haar uitspringt. De anderen vragen belangstellend welke gedachten (of ervaringen) er achter deze stellingname schuilgaan.

Ronde 3 (10 min.)

De groep formuleert samen een stelling, door deze zin af te maken:

Op basis van wat we samen gedeeld hebben, denken we dat het voor de toekomst van ons gemeente-zijn belangrijk is om ...

De gespreksleider leest de geformuleerde stelling voor in de plenaire afronding van de bijeenkomst.

Werkvorm 2: Het proces van Nieuw Kerkelijk Peil

Doel

Deze werkvorm kan gebruikt worden voor een startbijeenkomst van de werkgroep die het proces van het onderzoek Nieuw Kerkelijk Peil in de gemeente gaat begeleiden. Deelnemers verzamelen de bouwstenen voor een plan voor de inrichting van het proces van Nieuw Kerkelijk Peil. De ingrediënten van dit plan zijn:

- de doelgroepen die met het onderzoek bereikt moeten worden;
- een planning op hoofdlijnen voor de fasen van voorbereiding op en uitvoering en verwerking van NKP;
- de communicatiemiddelen die worden ingezet;
- de rol- en taakverdeling in de werkgroep.

Na afloop van deze werkvorm kan de werkgroep dit plan verder uitwerken en communiceren met de kerkenraad en de gemeente.

Tijdsbesteding: 120 minuten

Vorbereiding

- Vraag de deelnemers om voorafgaand aan deze bijeenkomst deel I van het werkboek te lezen.
- Zorg voor kopieën van werkblad 2a en 2b voor alle deelnemers.
- Bepaal wie van de werkgroep de startbijeenkomst leidt. Dit kan ook iemand van buiten de werkgroep zijn, bijvoorbeeld de voorzitter van de kerkenraad.

Werkblad 2a: Bouwstenen voor een procesplan Nieuw Kerkelijk Peil

Deel dit werkblad en werkblad 2b aan het begin van de bijeenkomst uit.

Kennismaking (10 min.)

De deelnemers stellen zich om de beurt aan elkaar voor (als ze elkaar nog niet kennen) en vertellen wat hen inspireert om zich in te willen zetten voor deze werkgroep. Ze delen ook wat ze hopen dat het proces van Nieuw Kerkelijk Peil in de gemeente gaat doen.

De opdracht (10 min.)

Als het goed is werkt deze werkgroep in opdracht van de kerkenraad. Is duidelijk wat die opdracht is? Heeft de kerkenraad daar kaders (zie pag. 8-9 van dit werkboek) voor meegegeven? Is het nodig de opdracht in overleg met de kerkenraad nog te verduidelijken?

De fase van voorbereiding (30 min.)

De deelnemers brengen in kaart op welke manieren ze de gemeente c.q. de verschillende doelgroepen betrekken in de fase van voorbereiding.

Werkblad 2b, een format voor een procesplan, is een hulpmiddel om de benodigde stappen in de tijd in kaart te brengen. Vraag wie van de deelnemers aantekeningen wil maken van wat in dit en de volgende twee programmaonderdelen aan ideeën verzameld wordt.

Benoem vooraf de doelgroepen die - als het goed is volgens de opdrachtformulering van de kerkenraad - met het onderzoek bereikt moeten worden. Het gaat dan om een keuze uit deze drie opties:

1. alleen kerkgangers (bijvoorbeeld door de enquête in te laten vullen na afloop van een kerkdienst);
2. naast kerkgangers ook gemeenteleden die meedoen met taak-, werk- en gespreksgroepen (bijvoorbeeld door de enquête ook te laten invullen tijdens groepsbijeenkomsten);
3. naast kerkgangers en deelnemers aan groepen in de gemeente ook gemeenteleden die geen kerkdiensten bezoeken of meedoen met groepen in de gemeente.

Verzamel ingrediënten voor noodzakelijke activiteiten - gekoppeld aan doelgroepen - in de fase van voorbereiding (de derde en vierde kolom in het format). Zitten er bruikbare suggesties in het werkboek in de procesbeschrijvingen van de voorbereidingsfase? De precieze planning (maand en week; eerste en tweede kolom in het format) en wie vanuit de werkgroep verantwoordelijk is voor (aspecten van) een activiteit (de vijfde kolom in het format) kunnen eventueel ook later ingevuld worden.

Pauze (10 min.)

De fase van uitvoering (20 min.)

De deelnemers brengen in kaart hoe ze het onderzoek gaan uitvoeren.

Verzamel ingrediënten voor noodzakelijke activiteiten - gekoppeld aan doelgroepen - in de fase van uitvoering (de derde en vierde kolom in het format). Zitten er bruikbare suggesties in het werkboek in de procesbeschrijvingen van de uitvoeringsfase? De precieze planning (maand en week; eerste en tweede kolom in het format) en wie vanuit de werkgroep verantwoordelijk is voor (aspecten van) een activiteit (de vijfde kolom in het format) kunnen eventueel ook later ingevuld worden.

De fase van verwerking (10 min.)

De deelnemers brengen in kaart wat de eerste stappen zijn in de fase van verwerking en wie (kerkenraad, gemeente) daarbij betrokken moeten worden.

Verzamel ingrediënten voor noodzakelijke activiteiten - gekoppeld aan doelgroepen - in de fase van verwerking (de derde en vierde kolom in het format). Zitten er bruikbare suggesties in het werkboek in de procesbeschrijvingen van de verwerkingsfase? In deze fase kan ook werkvorm 3 uit het werkboek gebruikt worden of de gelijknamige workshop onder leiding van een externe begeleider. De precieze planning (maand

en week; eerste en tweede kolom in het format) en wie vanuit de werkgroep verantwoordelijk is voor (aspecten van) een activiteit (de vijfde kolom in het format) kunnen eventueel ook later ingevuld worden.

Communicatie (10 min.)

De deelnemers bespreken welke communicatiemiddelen de werkgroep wil inzetten. Denk daarbij aan middelen als het persoonlijk benaderen van mensen, het kerkblad, de digitale nieuwsbrief, de website en social media (bijvoorbeeld een gemeente-app).

Rol- en taakverdeling (10 min.)

De deelnemers bespreken hun rol- en taakverdeling in de werkgroep. Denk daarbij aan rollen als voorzitter en secretaris, en taken als 'communicatie' en 'afstemming met de kerkenraad'. Dit soort rollen en taken kunnen gecombineerd worden.

Afronding (10 min.)

Zijn er nog zaken die niet besproken zijn maar nu wel aan de orde moeten komen? Wat zijn de eerstvolgende stappen die nu gezet moeten worden?

Werkblad 2b: Procesplan Nieuw Kerkelijk Peil

Maand	Week	Activiteit	Doelgroep	Verantwoordelijke(n)
Fase: Voorbereiding				
Fase: Uitvoering				
Fase: Verwerking				

Werkvorm 3: De analyse van ons gemeenteprofiel

Doel

Deze werkvorm kan gebruikt worden voor een bijeenkomst waarin de werkgroep die het proces van het onderzoek Nieuw Kerkelijk Peil in de gemeente begeleidt de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek duidt en daaruit conclusies trekt met het oog op te nemen vervolgstappen.

Tijdsbesteding: 120-130 minuten

Vorbereiding

- Vraag de deelnemers om voorafgaand aan deze bijeenkomst het gemeenteprofiel te lezen, met bijzondere aandacht voor:
 - pag. 4-6 (demografisch profiel, kerkbezoek en achtergronden, wat mensen het meest waarderen en prioriteren)
 - pag. 19-27 (overzicht van de uitkomsten van de 9 kernkwaliteiten)
- Vraag de deelnemers voorafgaand aan de workshop om bij de bovengenoemde pagina's/ thema's te noteren wat opvalt en/of welke vragen ze hebben.
- Voldoende 'geeltjes' en pennen
- Flipover en stift
- Bepaal wie van de werkgroep deze bijeenkomst leidt. Dit kan ook iemand van buiten de werkgroep zijn, bijvoorbeeld de voorzitter van de kerkenraad.
- Vraag iemand een verslag van de bespreking te maken.

Werkblad 3: De analyse van het gemeenteprofiel

Deel dit werkblad uit aan het begin van de bijeenkomst.

Terugblik (10 min.)

De deelnemers delen hoe ze het proces van Nieuw Kerkelijk Peil in de gemeente ervaren hebben. Wat was voor hen het meest vruchtbare aspect van dit proces?

Analyse (60 min.)

De deelnemers bespreken het gemeenteprofiel, pag. 4-6 (demografisch profiel, kerkbezoek en achtergronden, wat mensen het meest waarderen en prioriteren) en 19-27 (overzicht van de uitkomsten van de 9 kernkwaliteiten).

- Per pagina 5 min. bespreking.
- Wat is in de voorbereiding opgevallen en/of waar heb je een vraag bij? Deelnemers vullen elkaar aan en/of geven duiding aan vragen.
- De gespreksleider zorgt dat alle stemmen gehoord worden en verheldert waar nodig en bewaakt strak de tijd.
- Per pagina worden enkele conclusies getrokken. De gespreksleider noteert deze op een flap.

Pauze (10 min.)

Voortborduren op de uitkomst (30 min.)

De deelnemers staan stil bij het doel van het onderzoek en borduren daarop voort op basis van het gemeenteprofiel.

Introductie:

Waarom doen we dit onderzoek? Er zijn meerdere mogelijkheden (zie ook pag. 9 van dit werkboek). Als het goed is heeft de kerkenraad daarover iets meegegeven aan de werkgroep op basis van de hieronder beschreven doelen.

1. We willen het onderzoek vooral gebruiken om de gemeente te bemoedigen; de uitkomsten brengen de sterke punten in beeld en die willen we vieren. Deze sterke punten helpen ons om de gemeente een duidelijker gezicht te geven.

2. We hebben al een visie en een beleidsplan, maar willen specifiek investeren in één of meer thema's (zoals jongeren, pastoraat of presentie), waarbij de themakeuze mede afhankelijk is van de uitkomsten van het onderzoek.
3. We zijn toe aan nieuw beleid voor de gemeente voor de komende jaren. Daarbij willen we ook investeren in nieuwe visievorming. Dit onderzoek kan ons daarbij helpen.

Kies een van de hieronder beschreven werkvormen die aansluit bij de reden waarom het onderzoek Nieuw Kerkelijk Peil is gedaan. De nummering van de werkvormen komt overeen met de nummering van de doelen van het onderzoek.

Werkvorm bij doel 1: Onze kracht

- Iedere deelnemer schrijft op 3 geeltjes wat op basis van het gemeenteprofiel volgens hem/haar de grootste kracht van deze gemeente is (per geeltje 1 sterk punt). De geeltjes worden op een flap geplakt.
- De gespreksleider ordent de geeltjes. De overeenkomstige sterke punten worden bij elkaar geplakt. Op basis van het totaalbeeld dat ontstaat worden de 3 sterkste punten van deze gemeente volgens deze groep besproken, totdat daarover consensus is. De gespreksleider noteert daarbij aandachtspunten op de flap.
- In welke mate komt deze uitkomst van het onderzoek (de grootste kracht van de gemeente) overeen met het beeld dat deelnemers voorafgaand aan het onderzoek van de gemeente hadden? Is er iets verrassends aan het licht gekomen of bevestigt het onderzoek alleen maar wat we al wisten?

Werkvorm bij doel 2: Waarin investeren?

- Iedere deelnemer schrijft op 3 geeltjes wat op basis van het gemeenteprofiel volgens hem/haar het belangrijkste thema is waarin deze gemeente de komende jaren zou moeten investeren (per geeltje 1 thema). De geeltjes worden op een flap geplakt.
- De gespreksleider ordent de geeltjes. De overeenkomstige thema's worden bij elkaar geplakt. Op basis van het totaalbeeld dat ontstaat worden de 3 belangrijkste thema's waarin deze gemeente volgens deze groep zou moeten investeren besproken, totdat daarover consensus is. De gespreksleider noteert daarbij aandachtspunten op de flap.

- In welke mate komt deze uitkomst van het onderzoek (de belangrijkste thema's waarin de gemeente zou moeten investeren) overeen met het beeld dat deelnemers voorafgaand aan het onderzoek van de gemeente hadden? Is er iets verrassends aan het licht gekomen of bevestigt het onderzoek alleen maar wat we al wisten?

Werkvorm bij doel 3: Bouwstenen voor visie

- Iedere deelnemer schrijft op 3 geeltjes wat op basis van het gemeenteprofiel volgens hem/haar de belangrijkste bouwstenen zijn voor een visie op gemeente-zijn voor de komende jaren (per geeltje 1 bouwsteen). De geeltjes worden op een flap geplakt.
- De gespreksleider ordent de geeltjes. De overeenkomstige bouwstenen worden bij elkaar geplakt. Op basis van het totaalbeeld dat ontstaat worden de 3 belangrijkste bouwstenen voor visievorming voor deze gemeente volgens deze groep besproken, totdat daarover consensus is. De gespreksleider noteert daarbij aandachtspunten op de flap.
- In welke mate komt deze uitkomst van het onderzoek (de belangrijkste bouwstenen voor visievorming voor de gemeente) overeen met het beeld dat deelnemers voorafgaand aan het onderzoek van de toekomst van de gemeente hadden? Is er iets verrassends aan het licht gekomen of bevestigt het onderzoek alleen maar wat we al wisten?

Terugkoppeling naar de kerkenraad (10 min.)

De deelnemers bespreken hoe ze de terugkoppeling van de analyse van het gemeenteprofiel naar de kerkenraad vormgeven. Dit programmaonderdeel vervalt als de werkgroep samenvalt met de kerkenraad.

Wat koppelen we terug?

Een schriftelijk verslag van onze analyse van het gemeenteprofiel. Daarin moeten in ieder geval terugkomen:

- de conclusies uit de bespreking van het gemeenteprofiel (zie ook de aantekeningen op de flap);
- de aanbevelingen (incl. aandachtspunten daarbij) door de werkgroep op basis van de gekozen werkvorm in het vorige onderdeel van het programma (zie ook de aantekeningen op de flap);
- een aanbeveling aan de kerkenraad hoe de gemeente te betrekken bij de uitkomsten van het onderzoek en de analyse daarvan (zie volgend onderdeel van het programma).

Hoe koppelen we terug?

Er zijn verschillende mogelijkheden, maar een combinatie van schriftelijke en mondelinge terugkoppeling ligt voor de hand. Bij dat laatste valt ook te denken aan een evaluatie van het proces van Nieuw Kerkelijk Peil in de gemeente. We bespreken de gewenste vorm waarin dit plaatsvindt en kiezen daarnaast ook een setting:

- door de werkgroep of vertegenwoordigers daarvan in een kerkenraadsvergadering;
- door de werkgroep of vertegenwoordigers daarvan in een aparte sessie met de kerkenraad.

Terugkoppeling naar de gemeente (10 min.)

Introductie:

Het gemeenteprofiel zal voor veel mensen nogal complex zijn om te duiden. Je zou daarom in eerste instantie kunnen volstaan met het terugkoppelen van een samenvatting van de (belangrijkste) uitkomsten van het onderzoek. Gemeenteleden die dat willen, zouden dan de mogelijkheid moeten hebben het volledige gemeenteprofiel op te vragen bij de scriba.

Ook is het zinvol om de gezamenlijke analyse van werkgroep en kerkenraad van dat profiel met de gemeente te delen en te bespreken, bijvoorbeeld via een gemeentebijeenkomst. In zo'n setting kan ook de feedback van de gemeente op de samenvatting van het profiel en de analyse daarvan worden besproken en verwerkt. Daarbij kan gebruikgemaakt worden van de werkvormen 4 en 5 uit dit werkboek. Dit draagt bij aan de insteek van Nieuw Kerkelijk Peil als gezamenlijke trektocht. Bovendien kan de gemeente zo betrokken worden bij het zetten van eventuele vervolgstappen.

De deelnemers bespreken wat de werkgroep op dit punt aanbeveelt aan de kerkenraad. Ook als de kerkenraad samenvalt met de werkgroep is het zinvol om de terugkoppeling naar de gemeente te bespreken.

Werkvorm 4: Wat we waarderen en prioriteren: een uitdaging formuleren

Doel

Deze werkvorm kan gebruikt worden voor een bijeenkomst in de fase van verwerking van het onderzoek Nieuw Kerkelijk Peil. Deelnemers worden uitgenodigd om zich te verhouden tot de uitkomsten van de gemeentescan en daarover met elkaar in gesprek te gaan. Het gesprek richt zich op het onderdeel in het gemeenteprofiel dat gaat over wat gemeentelieden het meest waarderen en prioriteren in het gemeente-zijn. Op basis hiervan wordt eerst individueel en daarna gezamenlijk een uitdaging voor de toekomst geformuleerd.

Tijdsbesteding: 60-70 minuten

Introductie en groepsindeling	5 min.
Bespreking in groepjes	45-55 min.
Terugkoppeling	10 min.

Vorbereiding

- Zorg voor kopieën van pag. 6 van het gemeenteprofiel voor alle deelnemers.
- Zorg voor kopieën van werkblad 4a voor de gespreksleiders van de groepen.
- Zorg voor kopieën van werkblad 4b voor alle deelnemers.

Introductie

- Introduceer het doel van deze werkvorm.
- Deel de groepjes in (ca. 5 personen per groepje).
- Vraag of mensen hun ingevulde werkblad 4b na afloop van deze bijeenkomst willen achterlaten in de ruimte, zodat de uitkomsten - uiteraard anoniem - verwerkt kunnen worden.

Werkblad 4a: Bespreking in kleine groepen

Kies een gespreksleider, als die er nog niet is, en een tijdbewaker.

Gespreksaanwijzingen

We luisteren naar elkaar, we gaan niet in discussie, we oordelen niet en we blijven bij onszelf. Goede vragen om het gesprek mee te verdiepen zijn bijvoorbeeld:

- Kun je er iets meer over vertellen?
- Wat maakt dat belangrijk voor je?

Start van het gesprek (5 min.)

De gespreksleider vraagt iedereen zijn/haar naam te noemen, vraagt of mensen zelf hebben meegedaan aan het onderzoek en zo ja, hoe mensen dat ervaren hebben. De gespreksleider begint als eerste en doet daarmee voor hoe kort het kan.

Stelling 1 invullen

De gespreksleider vraagt de deelnemers om op werkblad 4b individueel aan te kruisen in welke mate men het eens is met de stelling.

Stelling 1 bespreken (10-15 min.)

Beurtelings licht iemand zijn/haar reactie op de stelling toe. De anderen vragen belangstellend welke gedachten of ervaringen achter deze stellingname schuilgaan.

Stelling 2 invullen

De gespreksleider vraagt de deelnemers om op werkblad 4b individueel aan te kruisen in welke mate men het eens is met de stelling.

Stelling 2 bespreken (10-15 min.)

Beurtelings licht iemand zijn/haar reactie op de stelling toe. De anderen vragen belangstellend welke gedachten of ervaringen achter deze stellingname schuilgaan.

Uitdaging formuleren (5 min.)

De gespreksleider vraagt de deelnemers op werkblad 4b individueel deze zin af te maken:

Op basis van wat we hebben ontvangen en ontwikkeld (waarderen) en wat we belangrijk vinden (prioriteren), zijn we een gemeente die het in zich heeft om de komende tijd ...

Uitdagingen delen en herformuleren (15 min.)

De deelnemers lezen om beurten hun formulering van de uitdaging voor de gemeente voor. Samen proberen zij vervolgens tot een nieuwe formulering van de uitdaging te komen.

Op basis van wat we hebben ontvangen en ontwikkeld (waarderen) en wat we belangrijk vinden (prioriteren), zijn we een gemeente die het in zich heeft om de komende tijd ...

De gespreksleider leest de geformuleerde uitdaging van dit groepje voor in de plenaire afronding van de bijeenkomst.

Werkblad 4b

Kruis het cijfer aan dat aangeeft in welke mate je het eens bent met de stelling. Denk niet te lang na over een stelling. Als je aarzelt tussen twee cijfers, kies gewoon een van de twee.

- 1: Ik ben het helemaal niet eens met de stelling.
- 2: Ik ben het grotendeels niet eens met de stelling.
- 3: Ik ben het meer niet dan wel eens met de stelling.
- 4: Ik weet niet wat ik van de stelling moet vinden.
- 5: Ik ben het meer wel dan niet eens met de stelling.
- 6: Ik ben het grotendeels eens met de stelling.
- 7: Ik ben het helemaal eens met de stelling.

Stelling 1

Ik herken me in het overzicht van wat gemeenteleden het meest waarderen aan onze gemeente.

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐

Stelling 2

Ik herken me in het overzicht van waar gemeenteleden prioriteit aan geven voor ons gemeente-zijn in de komende tijd.

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐

Maak deze zin af:

Op basis van wat we hebben ontvangen en ontwikkeld (waarderen) en wat we belangrijk vinden (prioriteren), zijn we een gemeente die het in zich heeft om de komende tijd ...

Werkvorm 5: Wat we waarderen en prioriteren: visie en missie aanscherpen

Doel

Deze werkvorm kan gebruikt worden voor een bijeenkomst in de fase van verwerking van het onderzoek Nieuw Kerkelijk Peil. Deze werkvorm bestaat uit drie stappen. Allereerst worden deelnemers uitgenodigd om zich te verhouden tot de uitkomsten van de gemeentescan en daarover met elkaar in gesprek te gaan. Het gesprek richt zich op het onderdeel in het gemeenteprofiel dat gaat over wat gemeenteleden het meest waarderen en prioriteren in het gemeente-zijn. Vervolgens worden deze uitkomsten van het onderzoek tegen het licht gehouden van de drie kerndimensies van gemeente-zijn, om te zien of en hoe deze daarin aan bod komen. Het doel daarvan is om het bewustzijn rond deze kerndimensies en het belang van een evenwichtig aan bod komen ervan te vergroten. De laatste stap is het vergelijken van de huidige missie van de gemeente met wat gemeenteleden volgens het gemeenteprofiel het meest waarderen en prioriteren in het gemeente-zijn. Het doel daarvan is om te onderzoeken of die missie aangescherpt moet worden.

Introductie

- Introduceer het doel van dit programma.
- Deel de groepjes in (ca. 5 personen per groepje).
- Vraag of mensen hun ingevulde werkblad 5b na afloop van deze bijeenkomst willen achterlaten in de ruimte, zodat de uitkomsten - uiteraard anoniem - verwerkt kunnen worden.
- Vraag of de gespreksleiders hun werkblad 5a met aantekeningen van het gesprek na afloop van deze bijeenkomst willen achterlaten in de ruimte, zodat de uitkomsten - uiteraard anoniem - verwerkt kunnen worden.

Tijdsbesteding: 80-90 minuten

Introductie en groepsindeling	5 min.
Bespreking in groepjes	75-85 min.

Vorbereiding

- Zorg voor kopieën van pag. 6 van het gemeenteprofiel voor alle deelnemers.
- Zorg voor kopieën van werkblad 5a voor de gespreksleiders van de groepen.
- Zorg voor kopieën van werkblad 5b voor alle deelnemers.
- Zorg voor de tekst van de missie van de gemeente (of iets wat daarop lijkt) voor alle deelnemers.

Werkblad 5a: Bespreking in kleine groepen

Kies een gespreksleider, als die er niet is, en een tijdbewaker.

Gespreksaanwijzingen

We luisteren naar elkaar, we gaan niet in discussie, we oordelen niet en we blijven bij onszelf. Goede vragen om het gesprek mee te verdiepen zijn bijvoorbeeld:

- Kun je er iets meer over vertellen?
- Wat maakt dat belangrijk voor je?

Start van het gesprek (5 min.)

De gespreksleider vraagt iedereen zijn/haar naam te noemen, vraagt of mensen zelf hebben meegedaan aan het onderzoek en zo ja, hoe mensen dat ervaren hebben. De gespreksleider begint als eerste en doet daarmee voor hoe kort het kan.

Stelling 1 invullen

De gespreksleider vraagt de deelnemers om op werkblad 5b individueel aan te kruisen in welke mate men het eens is met de stelling.

Stelling 1 bespreken (10-15 min.)

Beurtelings licht iemand zijn/haar reactie op de stelling toe. De anderen vragen belangstellend welke gedachten of ervaringen achter deze stellingname schuilgaan.

Vraag 1 (15 min.)

Hebt u een persoonlijke herinnering bij een van de punten die de gemeente het meest waardeert? Aan welke activiteit, gebeurtenis of gesprek denkt u dan terug? Vertel elkaar kort hierover.

(Aandachtspunt voor de gespreksleider: dit gesprek kan uitwaaiëren. Houd er rekening mee dat niet iedereen aan de beurt kan komen en dat dit vraagt om een goede tijdsbewaking.)

Stelling 2 invullen

De gespreksleider vraagt de deelnemers om op werkblad 5b individueel aan te kruisen in welke mate men het eens is met de stelling.

Stelling 2 bespreken (10-15 min.)

Beurtelings licht iemand zijn/haar reactie op de stelling toe. De anderen vragen belangstellend welke gedachten of ervaringen achter deze stellingname schuilgaan.

Vraag 2 (15 min.)

Wat valt op, als we het overzicht van wat we het meest waarderen en waar we prioriteit aan willen geven, vergelijken met de drie kerndimensies van gemeente-zijn: boven (relatie met God), binnen (relatie met elkaar) en buiten (relatie met onze omgeving)? In hoeverre zijn deze dimensies evenwichtig vertegenwoordigd in dit profiel? Wat vinden we daarvan?

Maak hier als gespreksleider aantekeningen van het gesprek.

Vraag 3 (20 min.)

Lees de missie van de gemeente zoals die op dit moment geformuleerd is. Wat valt op als we deze vergelijken met wat we volgens het profiel van de gemeente het meest waarderen en waar we prioriteit aan willen geven? Wat zou er op basis van dat profiel in onze missie aangescherpt of veranderd moeten worden?

Maak hier als gespreksleider aantekeningen van het gesprek.

Werkblad 5b

Kruis het cijfer aan dat aangeeft in welke mate je het eens bent met de stelling. Denk niet te lang na over een stelling. Als je aarzelt tussen twee cijfers, kies gewoon een van de twee.

- 1: Ik ben het helemaal niet eens met de stelling.
- 2: Ik ben het grotendeels niet eens met de stelling.
- 3: Ik ben het meer niet dan wel eens met de stelling.
- 4: Ik weet niet wat ik van de stelling moet vinden.
- 5: Ik ben het meer wel dan niet eens met de stelling.
- 6: Ik ben het grotendeels eens met de stelling.
- 7: Ik ben het helemaal eens met de stelling.

Stelling 1

Ik herken me in het overzicht van wat gemeenteleden het meest waarderen aan onze gemeente.

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐

Stelling 2

Ik herken me in het overzicht van waar gemeenteleden prioriteit aan geven voor ons gemeente-zijn in de komende tijd.

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐

Werkvorm 6: Geleide meditatie: de toekomst van deze gemeente

Doel

Deze werkvorm kan gebruikt worden in de fase van voorbereiding en verwerking van het onderzoek Nieuw Kerkelijk Peil. Deelnemers ervaren door het doen van een geleide meditatie de waarde van het op een contemplatieve manier bezig zijn met de toekomst van de gemeente.

Tijdsbesteding: 20-30 minuten

Introductie	5 min.
Geleide meditatie	10-15 min.
Nabespreking	5-10 min.

Voorbereiding

- Zorg voor een kopie van werkblad 6 voor de meditatiebegeleider.
- Zorg voor een stok van 20-30 cm. die gebruikt wordt bij de nabespreking van de meditatie-oefening.
- Zet de stoelen voor de deelnemers in een kring.

Werkblad 6: Geleide meditatie: de toekomst van deze gemeente

Introductie (5 min.)

We gaan de vraag naar de toekomst van deze gemeente benaderen op een contemplatieve manier. Het woord 'contemplatie' - ook wel te vertalen als 'innerlijkheid' - heeft zijn wortels in de kloostertraditie. Contemplatie is vanaf de tijd van de woestijnvaders en -moeders, die leefden in de eerste eeuwen na Christus, gecultiveerd in de spiritualiteit van de kloosters.

Contemplatie gaat over de ervaring van aanwezig zijn in Gods tegenwoordigheid. Dat vraagt om stilte, om het gaan van de weg naar binnen. Contemplatie vraagt daarom ook om beoefend te worden, bijvoorbeeld door spirituele praktijken als *lectio divina* en meditatie. Contemplatie beoogt de verandering van degene die het beoefent. Het gaat ten diepste om het ontvangen van een nieuwe blik, een nieuw perspectief op de werkelijkheid. De Jezuiet Walter Burghardt heeft contemplatie daarom eens beschreven als een 'long, loving look at the real', een aandachtig, liefdevol zien van wat is. Essentieel is om de innerlijkheid van contemplatie van meet af aan te verbinden met een gerichtheid naar buiten. In de Ignatiaanse spiritualiteit wordt dat verwoord als 'contemplatie in de actie'. Contemplatie en actie zijn als het ware twee kanten van dezelfde medaille.

In de kerk, maar ook in de kloostertraditie is contemplatie lange tijd op de achtergrond geraakt, onder meer onder invloed van rationalisme en dualistisch denken. Maar gelukkig wordt deze rijke bron in de christelijke traditie telkens opnieuw ontsloten, onder andere dankzij pleitbezorgers als de bekende theoloog/publicist Jos Douma en zijn website contemplatio.nl.

De geestelijke oefening die we gaan doen is die van de geleide meditatie. Misschien is niet iedereen in deze kring vertrouwd met meditatie. Daarom enkele aanwijzingen vooraf:

- Het kan zijn dat je de nodige scepsis hebt bij deze oefening. Als dat zo is, probeer dan je oordeel op te schorten tot na de meditatie. Probeer zo onbevangen mogelijk de meditatie in te gaan.
- Het kan ook zijn dat je tijdens de meditatie allerlei afleidende gedachten krijgt. Probeer die niet te onderdrukken maar ze te zien als bladeren

die voorbijdrijven op een stroom of wolken die voorbijdrijven aan de hemel. Kijk ernaar en laat ze gaan.

- Probeer ontspannen te gaan zitten maar wel rechtop, met een rechte rug en je beide voeten stevig op de grond.
- Tijdens de meditatie kun je je ogen sluiten en je handen als een kommetje in je schoot leggen. Daarmee druk je ontvankelijkheid uit.

We gaan nu over tot het doen van de meditatie-oefening.

Geleide meditatie (10-15 min.)

(Aandachtspunten voor de meditatiebegeleider: spreek de zinnen die volgen rustig uit, en neem na iedere uitgesproken zin de tijd om de inhoud te laten landen. Het helpt als je zelf innerlijk ook deelneemt aan de meditatie. Daarmee wordt vanzelf duidelijk wanneer het tijd is voor een volgende stap in de meditatie.)

- Voel hoe je lichaam in de stoel zit.
- Je rug is recht, stevig als de stam van een boom.
- Je hoofd rust op je nek, als de kruin van een boom.
- Je voeten rusten op de aarde en zijn daarmee verbonden, als de wortels van een boom.
- Haal rustig adem.
- Voel iedere ademteug die je inademt.
- Voel hoe je buik zich daarbij uitzet.
- Voel iedere ademzucht die je uitademt.
- Voel hoe die langs je neusholte strijkt.
- Verwilt een tijdje bij het ritme van je ademhaling.
- Laat gedachten die langskomen weer los.
- Ik noem nu het thema van deze meditatie: de toekomst van deze gemeente.
- Sta stil bij de klank van deze woorden: de toekomst van deze gemeente.
- Hoe klinkt dat in je oren?
- Ik noem nog een keer het thema: de toekomst van deze gemeente.
- Welk beeld komt als eerste boven bij het horen van deze woorden?
- Kijk goed. Wat zie je?

- Verwijl een tijdje bij dit beeld.
- Welk gevoel wekt dit beeld bij je op?
- Voel je vreugde? Of voel je verdriet?
- Hoop? Of wanhoop?
- Voel je vertrouwen? Of voel je angst?
- Ontspanning? Of beklemming?
- Of voel je iets anders?
- Verwijl een tijdje bij dit gevoel.
- Wat doet het met je?
- We sluiten deze meditatie af in de stilte.
- Laat gedachten en gevoelens zoveel mogelijk los.
- Keer weer terug naar je ademhaling.
- Open je ogen en wees weer aanwezig in het hier en nu.

Nabespreking (5-10 min.)

We nemen nu even de tijd om de ervaring van de geleide meditatie en het inzicht dat of de inspiratie die we daardoor misschien hebben ontvangen met elkaar te delen. Dat doen we via de methode van de *talking stick*. Er ligt een stok in het midden van de kring. Wie iets wil delen pakt de stok op. We reageren niet op elkaar. Na het delen wordt de stok weer in het midden gelegd en kan een volgende persoon die oppakken en iets delen. Delen mag, maar hoeft niet.

Afronding

Het is je misschien opgevallen dat in de meditatie-oefening geen specifiek christelijke taal is gebruikt en dat woorden als God of Jezus niet geklonken hebben. Wel zijn er vragen gesteld die te maken hebben met beelden en gevoelens. Dat zou de vraag kunnen oproepen waarom dit als een vorm van christelijke meditatie beschouwd kan worden. De essentie van het antwoord op deze vraag is dat we als mens ook geschapen zijn met een lichaam en met gevoelens. En dat de Geest van God ook via het instrument van ons lichaam en door middel van onze gevoelens tot ons kan en wil spreken.

De bekende Jezuïet Nikolaas Sintobin schreef het boek *Vertrouw op je gevoel; keuzes leren maken met Ignatius van Loyola*. Over dit boek en met de schrijver ervan organiseerde Jos Douma een webinar dat te zien is op YouTube. Het boek en de [webinar](#) kunnen meer antwoord geven op de vragen die de meditatieoefening misschien bij je oproept.

Dienstenorganisatie Protestantse Kerk

Joseph Haydnlaan 2a

Postbus 8504

3503 RM Utrecht

Telefoon: (030) 880 18 80

E-mail: info@protestantsekerk.nl

